

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.13

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-5-18

Бабакіна Оксана Олексіївна,

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки, психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту КЗ «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків, Україна.
babakinaoksana0910@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6900-6513>

Литвин Валентина Анатоліївна,

доктор філософії, викладач кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту КЗ «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна.
mrs.valentyuka@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6943-792X>

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В наш час визначальним чинником конкурентоспроможності закладу вищої освіти стає ефективний менеджмент, що безпосередньо стосується підготовки педагогічних кадрів для різних ланок системи освіти. Орієнтація сучасних освітніх реформ спрямована на вдосконалення формування вчителя-професіонала, здатного ефективно управляти педагогічними процесами, ставить підвищені вимоги до підготовки майбутніх учителів. Це потребує широкого впровадження спеціальних освітніх програм і підходів до інноваційного менеджменту, що в подальшому буде допомагати формувати управлінську культуру майбутніх педагогів.

На сьогодні ефективна робота системи освіти просто неможлива без високого ступеня управлінської діяльності вчителів, сформованості управлінської культури в майбутніх педагогів, підпорядкування будь-яких напрямів їхньої діяльності загальним цілям, чіткої спеціалізації, продуманої системи розподілу праці; об'єднання, угруповання однорідних видів робіт, їх відносної автоматизації. Значна увага приділяється цілісності системи науково-методичної роботи, яка ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході та спрямована на

розвиток управлінської компетентності, стимулювання самоосвіти вчителів та керівників освітнього процесу.

Отже, професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів має охоплювати питання управлінської діяльності як основи партнерства та співпраці з учнями, взаємодії з педагогічним колективом, а також як основою планування та проєктування власної професійної кар'єри.

Управління освітнім процесом передбачає усвідомлення педагогом своєї ролі як менеджера освітнього процесу, оволодіння управлінськими знаннями та вміннями, сучасними інноваційними технологіями тощо. Сучасний педагог має глибоко усвідомлювати місце та роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовленість, бути готовим до здійснення управлінської діяльності на засадах професіоналізму, отже в сучасного педагога має бути сформована управлінська культура.

Таким чином, управління є тією рушійною силою, яка націлена на активізацію людини через створення оптимальних умов для прояву та розвитку її творчого потенціалу. Тому, майбутньому вчителю слід орієнтуватися в різноманітності сучасних управлінських ідей, вивчати й успішно застосовувати досягнення науки та перспективного педагогічного досвіду, організовувати творчу діяльність. У зв'язку з цим питання управління освітніми процесами є актуальними, оскільки шкільна практика свідчить про недостатню сформованість управлінської культури в майбутніх педагогів, а отже, недостатню підготовленість майбутніх учителів до управлінської діяльності.

У сучасній психолого-педагогічній науці є дослідження, що слугують основою для удосконалення підходів до управління професійно-педагогічною підготовкою майбутніх учителів Г. Балла, І. Бежа, В. Бодняра, Й. Гушулей, І. Зязюна, Н. Кічук, С. Максименко, О. Мороза, Н. Ничкало, Л. Петриченко, Г. Пономарьової, Л. Романишиної, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, В. Шахова та ін. Питання загальнопедагогічної підготовки майбутніх вчителів висвітлено у працях сучасних педагогів: О. Абдуліної, В. Іова, Л. Красномоєць, М. Красовецького, М. Левківського, В. Семиченко, Г. Сірачова, В. Черкесова, І. Чернокозова, М. Ярмаченка, а також психологів Л. Войтко, О. Киричука, В. Семиченко та ін. Частково формування управлінської культури фахівців, розкрито в розвідках Л. Васильченко, В. Волошки, Т. Горюнової, Є. Павлютенкова, Ж. Позднякова, Е. Тонконоги, М. Якібчука та ін. Вивченню процесів формування управлінської культури майбутніх педагогів присвячено дисертаційні роботи А. Губи, І. Кузнецової, А. Маурі, Ж. Позднякової, Т. Пономаренко, І. Прокопенко, І. Семенової та ін.

Незважаючи на наявність у сучасній науці значної кількості науково-педагогічних праць, присвячених проблемі формування управлінської культури майбутніх педагогів, це питання все ще

залишається однією з актуальних проблем педагогіки та педагогічної практики.

Мета статті – полягає у теоретичному обґрунтуванні специфіки формування управлінської культури майбутніх педагогів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: узагальнити наукові погляди видатних педагогів на проблему формування управлінської культури майбутніх педагогів та деякі результати наукових досліджень за зазначеною темою; здійснити термінологічний аналіз науково-педагогічної літератури (забезпечує визначення окремих термінів відповідно до проблеми дослідження в педагогічному аспекті).

Для вирішення поставленої мети використано аналітичні методи: історико-логічний – під час вивчення теоретичних основ проблеми дослідження; теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, класифікація й узагальнення) інформації з психолого-педагогічної, наукової та методичної літератури в аспекті досліджуваної проблеми з метою формування його концептуальних положень; систематизація й узагальнення власного педагогічного досвіду на підставі яких сформовано власний погляд на поставлену проблему тощо.

Для висвітлення проблеми формування управлінської культури майбутніх педагогів необхідно зрозуміти зміст поняття «управлінська культура». Провідними категоріями нашого дослідження є поняття «управління», «педагогічне управління», «культура», «управлінська культура», «управлінська діяльність» як складові професійно-педагогічної культури особистості майбутнього педагога. Розглянемо їх.

Категорію «управління» дослідники намагаються розкрити через категорію «діяльність», «вплив» та «взаємодія»:

- визначення управління у якості системоутворюючої і регулюючої функції підводить до висновку про його діяльну природу, оскільки функція означає виконання, здійснення, дію. На підставі підходів, що існують, В. Демчук визначає управління як вид діяльності, що забезпечує оптимальне функціонування і розвиток систем, ефективне та продуктивне досягнення організацією її цілей та завдань (Даниленко, 1998). Однак, якщо управління є цілеспрямована діяльність людей, то проходити вона може або в процесі впливу однієї людини на іншу, або в процесі їх взаємодії;

- дослідники, що інтерпретують управління як вплив, відзначають, що це процес впливу на систему з метою переведення її в новий стан на основі використання притаманних цій системі об'єктивних законів (П. Підкасітий). Воно пов'язано із свідомим впливом людей на різні сфери суспільного життя на основі пізнання об'єктивних закономірностей, векторів і тенденцій суспільно-історичного розвитку для забезпечення оптимального функціонування і регулювання відповідних сфер, організацій, спільнот людей (С. Курукура).

В технологічному сенсі воно передбачає організацію, адміністрування та керування, від яких залежить ефективність роботи всієї системи (Королук, 2006);

- дослідники, що розглядають управління як взаємодію суб'єктів (Б. Кедров, П. Третьяков, Т. Чекмарєва, Т. Шамова, А. Уємов і ін.), визначають управління як нерозривність прямого й зворотного впливу, органічного сполучення змін суб'єктів, що впливають один на одного. Таке розуміння управління за нашим переконанням, більшою мірою відповідає реальній управлінській практиці. У силу того, що проявами взаємодії є спілкування й діяльність (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн, Б. Ломов), воно містить у собі вказівку на необхідність реалізації як суб'єкт-об'єктних відносин (відбивають специфіку предметної діяльності), так і суб'єкт суб'єктних відносин. У цьому змісті взаємодія виступає способом функціонування управління.

Педагогічне управління розглядається як:

- 1) діяльність вчителя, орієнтована на створення умов, що забезпечують досягнення поставлених цілей навчання, причому, предметом (об'єктом) управління виступає професійна діяльність учителя – викладання і діяльність учня – учіння (Михальська, 2006);

- 2) цілеспрямована діяльність учителя, який створює особистісно-орієнтоване освітнє середовище в процесі навчання з урахуванням особливостей навчального матеріалу, особистісних рис учнів, потреб суспільного розвитку за допомогою необхідних засобів, на основі використання об'єктивних законів пізнавального процесу. Педагогічне управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів є підсистемою управління педагогічним процесом, завдяки якій вони оволодівають знаннями, вміннями й навичками, розвивають свої особистісні якості та творчі здібності (Костіна, 2002).

Педагогічне управління має ряд особливостей: складність і багатоаспектність об'єкту (суб'єкту) педагогічного управління. У якості суб'єктів (об'єктів) управлінської діяльності педагога-вчителя виступає сам вчитель, клас, освітня установа. Відносно зазначених суб'єктів (об'єктів) учитель здійснює управління на різних рівнях: самоуправління (управління собою), управління класом, співуправління (участь у управлінні освітньою установою) (Губа, 2008); напруженість робочого графіка (різноплановість ситуацій спілкування з учасниками педагогічного процесу (педагоги, діти, батьки, представники громадськості тощо; організація й проведення уроків, позакласних та позаурочних заходів, методичної та дослідницької роботи й ін.); творчий характер управлінської діяльності (педагог сам створює середовище своєї діяльності, перебуває в постійній зміні й розвитку – це стосується й постійного оновлення змісту освіти, вдосконалення методів і форм педагогічного управління); специфіка предмету, продукту й результату праці (предмет праці – діяльність керованого суб'єкта; продукт праці –

інформація; знаряддя праці – слово, мова; результат праці – знання, уміння, риси характеру іншого суб'єкта управління) (Вдовиченко, 2007).

Розглянемо зміст поняття «культура».

У психолого-педагогічних дослідженнях (О. Бондаревської, В. Сластьоніна) поняття «культура» розглядається як рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що знаходить відображення у формах організації життя і діяльності людей, їх взаємовідносинах, а також у створених людьми матеріальних і духовних цінностях.

Оскільки культура виникає в процесі взаємодії людей, то першоосновою культури є суспільство. Людина, як складова цього суспільства, постає в ролі агента, який одночасно є її транслятором і творцем. Таким чином, ми отримуємо поняття «культура особистості». В науковій літературі (С. Апенько, С. Багадірова, І. Бех), присвяченій дослідженню культури особистості, сутність культури розглядається: як принцип зв'язку людини з предметом діяльності людини; як спосіб уведення її в суспільне життя; як механізм самосвідомості людини. Тобто, культура особистості впливає на ефективність будь-якої діяльності та визначають, наскільки фахівець усвідомлено здатний розв'язувати поставлені завдання, реагувати на постійно змінювані умови та вимоги соціуму.

А. Килівник, розглядаючи процес професійного становлення молодого фахівця вважає, що «культура фахівця об'єднує всі інтегровані ознаки і розвивається в особистості як в процесі освіти, так і під час оволодіння самою професійною діяльністю» (Килівник, 2015).

Оскільки започатковане дослідження спрямовано на процес підготовки майбутніх педагогів, розглянемо поняття «культура» в особистісно-професійному розумінні, тобто через дефініцію «управлінська культура».

Сьогодні спостерігається підвищений інтерес науковців до дослідження управлінської культури. Аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку про відсутність єдиного погляду до тлумаченні цього поняття.

Структура управлінської культури, з огляду на аналіз досліджень (О. Абдуліна, А. Барабанщиков, Є. Бондаревська, В. Борисов, Н. Завацька, В. Загвязинський, О. Закіровата ін.), розкривається вченими в різних аспектах: соціально-педагогічному, науково-педагогічному, професійно-педагогічному, особистісному.

У сучасній науково-педагогічній літературі поняття «управлінська культура» визначають як категорію, що являє собою синтез психолого-педагогічних переконань і майстерності, загального розвитку й управлінсько-педагогічних якостей, управлінської етики і системи багатосторонніх відносин. Вона виникає та розвивається у процесі управлінсько-педагогічної діяльності.

Під управлінською культурою розуміють властивість особистості, що складається з професійних і загальнокультурних знань, аналітичних, організаційних контрольних умінь, а також особистісних якостей, сформованість яких забезпечує готовність до розв'язання будь-якого роду управлінських завдань (Позднякова, 2008, с. 82).

Дослідники проблеми професійного становлення вчителя І. Зязюн та І. Ісаєв розглядають поняття «управлінська культура» як невід'ємну частину загальної культури особистості вважають, що управлінська культура є інтегративною якістю особистості педагога. На їх думку, поняття «управлінська культура» містить: професійну спрямованість (висока методологічна та методична культура, готовність до управлінської діяльності); культурологічний досвід (наявність знань про культуру, здатність відтворювати її); інноваційне педагогічне мислення тощо (Зязюн, 2000; Ісаєв, 2002).

На думку Л. Васильченко, поняття «управлінська культура» – це складна системна характеристика, що виступає як умова успішної управлінської діяльності, і як одна з характеристик носія управлінської діяльності. Він вважає, що управлінська культура є «цілісною властивістю особистості керівника, яка проявляється у процесі професійної управлінської діяльності; характеризує особливості свідомості, поведінки, спілкування та управлінську діяльність керівника; забезпечує усвідомлення та культуродоцільність професійної діяльності; стимулює творчий розвиток керівника у процесі професійної діяльності» (Васильченко, 2007, с. 20).

В. Борщенко, розглядає управлінську культуру як динамічну систему педагогічних цінностей, як управлінську діяльність, що має позначатися на особистісних досягненнях учителя. Цю характеристику вона надає всім, хто залучений до виховання і навчання дітей (Борщенко, 2013). Дослідниця виокремлює такі її види: методична, естетична, культура умов праці, культура педагогічного спілкування, технологічна, комунікативна, валеологічна, інформаційна, організаційна тощо.

Слід зазначити, що науковцями управлінська культура найчастіше розглядається як частина загальної культури особистості. Насамперед, сутність поняття «управлінська культура» фахівця трактують як:

- сукупність знань, умінь та навичок здійснення управлінських функцій у обраній сфері (Позднякова, 2008);
- теоретичну, психологічну та технологічну готовність і здатність особистості компетентно реалізовувати в конкретних ситуаціях практичної діяльності свої знання про ефективне управління (Якібчук, 2010);
- майстерність, міру досконалості діяльності керівника з реалізації управлінських функцій (Ярковой, 2002);
- динамічне системне особистісне утворення, що охоплює цінності, спеціальні знання й уміння, особистісні якості, які

забезпечують ефективність здійснення управлінської діяльності (Губа, 2010);

- цілісну властивість особистості, яка має прояв у процесі професійної управлінської діяльності; особливості свідомості, поведінки, спілкування та управлінської діяльності керівника, яка характеризується такими видами: політичним, правовим, адміністративним, менеджерським, організаційним, соціально-психологічним, інформаційним, комунікативним, економічним (Королук, 2003);

Ж. Позднякова під управлінською культурою розуміє властивість особистості, що полягає із професійних і загальнокультурних знань, аналітичних, організаційних, контрольних умінь, а також особистісних якостей, сформованість яких забезпечує готовність до розв'язання будь-якого роду управлінських завдань (Позднякова, 2008).

Цілком слушною є думка С. Королук про те, що управлінська культура є «інтегральною якістю особистості, яка складається із взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів: когнітивно-операційного (система управлінських знань і вмінь), особистісного (система професійних та особистісних якостей), мотиваційно-ціннісного (система мотивів та цінностей управлінської діяльності)» (Королук, 2006).

Зауважимо, що в найбільш загальному вигляді управлінську культуру можна визначити як інтегровану, складну за змістом, соціально обумовлену якість особистості управлінця, що синтезує значну кількість професійних і особистісних характеристик, призначених для актуалізації в практиці творчої управлінської діяльності з метою підвищення її ефективності, оптимізації педагогічного процесу. Управлінська культура являє собою синтез психолого-педагогічних переконань і майстерності, загального розвитку та управлінсько-педагогічних якостей, управлінської етики й системи багатогранних відносин. Вона виникає і розвивається в процесі управлінсько-педагогічної діяльності як необхідної умови її здійснення.

З категорією «управлінська культура» пов'язане поняття «управлінська діяльність педагога».

Слід зауважити, що на сьогодні немає однозначного визначення поняття «управлінська діяльність». А. Філіппов визначає: «у загальному випадку управлінська діяльність є процесом вироблення, прийняття й реалізації управлінських рішень. Це різновид професійної діяльності, яка спрямована на оптимізацію діяльності людей за допомогою економічних, адміністративних, психологічних і педагогічних впливів, кожний з яких, впливаючи на потреби, ціннісні орієнтації, позиції, установки особистості, групи, колективу, спрямовує й активізує, підвищує результативність професійної діяльності» (Філіппов, 2000).

Ми погоджуємося із думкою Л. Даниленко, яка визначає «управлінську діяльність» як інтегральну якість особистості, що має свою структуру, яка дозволяє вчителю у найбільш ефективний спосіб

здійснювати свою діяльність, а також саморозвиток і самовдосконалення як у системі підвищення кваліфікації, так і в процесі самостійної роботи (Даниленко, 1998).

Загальна тенденція в управлінському стилі сьогодні виявляється у прагненні більш неформальних, демократичних, гнучких способів і методів управління. Це твердження особливо важливе для вчителя та дослідника для обґрунтування сутності освітнього менеджменту та конкретизації його функцій у процесі управління навчально-пізнавальною діяльністю.

Зіставляючи узагальнений склад функцій, що виділяють вітчизняні дослідники педагогічного управління (Л. Васильченко, А. Губа, Л. Даниленко, С. Корольок, В. Михальська, Ж. Позднякова, М. Якібчук та ін.) зі складом, що прийнятий у менеджменті можна виділити п'ять функцій управлінської діяльності педагога: інформаційно-аналітична (дозволяє на підставі вивчення діяльності кожного навчального підрозділу (класу, групи класів та учнів) проаналізувати результати навчальної діяльності, фактичний стан справ та обґрунтувати доцільність і ефективність використовуваних прийомів, виявити позитивні та негативні фактори та визначити тенденції в розвитку процесу навчання й особистості того, хто навчається); мотиваційно-цільова (спонукає учнів до осмислення мети та способів її досягнення шляхом декомпозиції на конкретні завдання засвоєння навчального матеріалу й процедур навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують більш осмислене й глибоке вивчення навчальної дисципліни, що викладається); планово-прогностична (спрямована на розробку та реалізацію конкретної програми, державних освітніх стандартів, оптимальної конструкції модулів управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів, що забезпечує осмислення учнями змісту навчального матеріалу, його значущості в пізнанні закономірностей розвитку суспільства); організаційно-виконавча (належить до циклу управління й несе в собі основний потенціал соціальної зміни освітнього процесу, організації діяльності вчителя й учня у класі); контрольно-діагностична (набуває особливого смислу та призначення для стимулювання діяльності вчителя як організатора навчально-пізнавальної діяльності; у нових умовах зросла роль діагностики, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки).

Таким чином, на основі здійсненого термінологічного аналізу науково-педагогічної літератури, було з'ясовано, що поняття «управлінська діяльність» може розглядатися як системне утворення, що визначається сукупністю таких компонентів: знання, необхідні для даної спеціальності або посади; уміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; професійні, ділові та особистісно значущі якості для більш повної реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі діяльності; загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, духовно-ціннісних

орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості; мотиваційна сфера професійної діяльності.

За таких підходів зростання управлінської діяльності передбачає: входження в спеціальність; оволодіння нормами і способами управлінської діяльності і спілкування; підвищення кваліфікації; творчість як індивідуальний внесок у професійний досвід; формування мотиваційної сфери діяльності керівника.

Категорія «управлінська діяльність вчителя» визначається головним чином рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями людини, її мотивованими прагненнями до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи. Управлінська діяльність вчителя здійснюється через зміст освіти, що включає професійні навички й уміння, що формуються у процесі оволодіння новими знаннями, а також засобами активної позиції вчителя в соціальному, політичному і культурному житті освітнього закладу. Усе це в комплексі формує і розвиває управлінську особистість вчителя початкових класів, його здатність до саморозвитку і самовдосконалення, що дасть можливість забезпечувати йому ефективне функціонування (Вдовиченко, 2007).

Аналіз визначень управлінської діяльності дає змогу стверджувати нам, що управлінська діяльність є системою наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості вчителя в процесі професійної діяльності.

На сьогодні ефективна робота системи освіти просто неможлива без високого ступеня управлінської діяльності вчителів, підпорядкування будь-яких напрямів їхньої діяльності загальним цілям, чіткої спеціалізації, продуманої системи розподілу праці; об'єднання, угруповання однорідних видів робіт, їх відносної автоматизації. Значна увага приділяється цілісності системи науково-методичної роботи, яка ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході і спрямована на розвиток управлінської компетентності, стимулювання самоосвіти вчителів та керівників навчально-виховного процесу (Губа, 2008).

Особлива роль відводиться здійсненню науково-методичного супроводу інноваційних процесів, що допомагає керівникам шкіл і педагогічним колективам переходити на новий рівень діяльності, який задовольнив би соціум та особистість. Творче використання цих матеріалів сприятиме удосконаленню управлінської діяльності вчителів, підвищенню ефективності процесів навчання та виховання в умовах упровадження нових державних стандартів освіти.

Нами наведені лише деякі точки зору щодо управлінської діяльності, проте аналіз вивчених наукових джерел дає підстави визначити, що управлінська діяльність майбутнього педагога це: вміння

вчителя використовувати на практиці сучасні організаційно-управлінські форми та методи роботи; застосовувати власні повноваження у розв'язанні питань, відповідальність за прийняття рішень; орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію; творчий підхід до справи, наявність певних лідерських якостей, таких як: відповідальність, обов'язковість, цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, дисциплінованість.

Отже, проблема управлінської діяльності є вимогою часу, від неї значною мірою залежить успіх у професійній діяльності вчителів. Вчитель-управлінець – це цілеспрямований, активний педагог, який взаємодіє з іншими учасниками освітнього процесу з метою забезпечення координації зусиль щодо підвищення ефективності освітнього процесу в умовах упровадження нових державних стандартів освіти. У педагога-управлінця повинна бути мотивація до педагогічної діяльності; сформованість інтелектуальних умінь, які сприяють розвитку педагогічного мислення, формуванню глибоких і дієвих знань; він має вміти досконало проєктувати освітній процес, проводити заняття з використанням інноваційних технологій; переносити інноваційний досвід інших педагогів у власний, розробляти новації, проводити педагогічний експеримент, передавати власний інноваційний досвід та бути готовим до професійного, загальнокультурного саморозвитку.

На підставі аналізу опрацьованої літератури, можна стверджувати, що управлінська культура майбутніх педагогів – це інтегрована якість особистості, що виражається у сформованості управлінських мотивів та цінностей, умінь і навичок, знань, професійно важливих якостей особистості, які дозволяють ефективно здійснювати управлінську діяльність (ставити цілі, планувати, прогнозувати результати, організовувати, контролювати, здійснювати аналіз, приймати управлінські рішення) та самостійно розв'язувати професійні управлінські проблеми та ситуації в майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Формування управлінської культури майбутніх педагогів, ми визначаємо як процес зовнішнього цілеспрямованого впливу на мотиваційну сферу майбутніх учителів, в результаті чого утворюється готовність до управлінської діяльності; сформованість управлінських мотивів та цінностей; сформованість професійно важливих якостей особистості, які дозволяють ефективно здійснювати управлінську діяльність; формується здатність до творчого розв'язання професійних управлінських проблем та ситуацій в майбутній професійно-педагогічній діяльності; уміння орієнтуватися в різноманітності сучасних управлінських ідей; вивчати й успішно застосовувати досягнення науки та перспективного педагогічного досвіду; сформованість готовності до управлінської діяльності.

Досліджувана проблема є багатоаспектною та не вичерпується пропонованою працею. Перспективним, на наш погляд, є здійснення психолого-педагогічного аналізу розвитку управлінської культури майбутніх педагогів в умовах післядипломної освіти тощо.

Список використаної літератури

- 1. Борщенко В. В.** Формування організаційної культури майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2013. 210 с.
- 2. Васильченко Л. В.** Управлінська культура і компетентність керівника. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
- 3. Вдовиченко Г. П.** Управлінська компетентність керівника школи. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 112 с.
- 4. Губа А. В.** Теоретично-методичні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 260 с.
- 5. Губа А. В.** Функції освітнього менеджменту: класифікація та зміст. URL : <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-02/08gavfsc.pdf> (дата звернення: 04.10.2021).
- 6. Даниленко Л. І.** Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи : монографія. К. : Логос, 1998. 140 с.
- 7. Зязюн І. А.** Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. К. : МАУП, 2000. 312 с.
- 8. Исаев И. Ф.** Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебное пособие. М. : Издательский центр «Академия», 2004. 208 с.
- 9. Килівник А. М.** Формування культури самоорганізації майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 277 с.
- 10. Королюк С. В.** Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу в процесі підвищення кваліфікації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 20 с.
- 11. Королюк С. В.** Управлінська культура керівника школи. *Постметодика*. 2003. Вип. 5-6. С. 85–88.
- 12. Костіна В. В.** Педагогічне проектування засобів управління навчально-пізнавальною діяльністю старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2002. 20 с.
- 13. Михальська В. Р.** Підготовка студентів педагогічного коледжу до управління навчальною діяльністю молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2006. 22 с.
- 14. Позднякова Ж. С.** Формування управлінської культури майбутнього менеджера. *Педагогіка*. 2008. Вип. № 4 (57). С. 81–84.
- 15. Филиппов А. В.** Признаки управленческой деятельности. *Организационная психология*. СПб. : Питер, 2000. 512 с.
- 16. Якібчук М. І.** Формування управлінської культури керівників профспілкових організацій у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06. Луганськ, 2010. 20 с.
- 17. Ярковой О. М.** Педагогічні засади розвитку управлінської культури

державних службовців в умовах післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Харків, 2002. 19 с.

References

- 1. Borshchenko, V. V.** (2013). Formuvannia orhanizatsiinoi kultury maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly u protsesi profesiinoї pidhotovky [Formation of organizational culture of future primary school teachers in the process of professional training]. Odesa [in Ukrainian].
- 2. Vasylchenko, L. V.** (2007). Upravlinska kultura i kompetentnist kerivnyka [Management culture and competence of the leader]. Kh.: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].
- 3. Vdovychenko, H. P.** (2007). Upravlinska kompetentnist kerivnyka shkoly [Management competence of the school head]. Kh.: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].
- 4. Huba, A. V.** (2010). Teoretychno-metodychni zasady formuvannia upravlinskoi kultury vchytelia – maibutnoho menedzhera osvity [Theoretical and methodological principles of forming the management culture of the teacher – the future manager of education]. Kharkiv [in Ukrainian].
- 5. Huba, A. V.** Funktsii osvitnoho menedzhmentu: klasyfikatsiia ta zmist [Functions of educational management: classification and content]. Retrieved from <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-02/08gavfcc.pdf> (data zvernennia: 04.10.2021).
- 6. Danylenko, L. I.** (1998). Modernizatsiia zmistu, form ta metodiv upravlinskoi diialnosti dyrektora zahalnoosvitnoi shkoly [Modernization of the content, forms and methods of management of the director of the secondary school]. K.: Lohos [in Ukrainian].
- 7. Ziaziun, I. A.** (2000). Pedahohika dobra: idealy i realii [Pedagogy is good: ideals and realities]. K.: MAUP [in Ukrainian].
- 8. Ysaev, Y. F.** (2004). Professyonalno-pedahohycheskaia kultura prepodavatelia [Professional and pedagogical culture of the teacher]. M.: Yzdatelskyi tsentr «Akademyia» [in Russian].
- 9. Kylivnyk, A. M.** (2015). Formuvannia kultury samoorhanizatsii maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi profesiinoї pidhotovky [Formation of a culture of self-organization of future primary school teachers in the process of professional training]. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
- 10. Koroliuk, S. V.** (2006). Rozvytok upravlinskoi kultury kerivnyka zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu v protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii [Development of managerial culture of the head of a secondary school in the process of professional development]. Kyiv [in Ukrainian].
- 11. Koroliuk, S. V.** (2003). Upravlinska kultura kerivnyka shkoly [Management culture of the school principal]. *Postmetodyka – Post-methodology*, 5-6, 85-88 [in Ukrainian].
- 12. Kostina, V. V.** (2002). Pedahohichne proektuvannia zasobiv upravlinnia navchalno-piznavalnoi diialnistiu starshoklasnykiv [Pedagogical design of means of management of educational and cognitive activity of senior pupils]. Kharkiv [in Ukrainian].
- 13. Mykhalska, V. R.** (2006). Pidhotovka studentiv pedahohichnoho koledzhu do upravlinnia navchalnoi diialnistiu molodshykh shkoliariv [Preparation of students of pedagogical college for management of educational activity of junior schoolchildren]. Vinnytsia [in Ukrainian].
- 14. Pozdniakova, Zh. S.**

(2008). Formuvannia upravlinskoï kultury maibutnoho menedzhera [Formation of managerial culture of the future manager]. *Pedahohika – Pedagogy*, 4 (57), 81-84 [in Ukrainian]. **15. Fylyppov, A. V.** (2000). Pryznaky upravlencheskoï deiatelnosti. Orhanyzatsyonnaia psykholohyia [Signs of management. Organizational psychology]. SPb.: Pyter [in Russian]. **16. Iakibchuk, M. I.** (2010). Formuvannia upravlinskoï kultury kerivnykiv profspilkovykh orhanizatsii u systemi pisliadyplomnoi osvity [Formation of managerial culture of leaders of trade unions in the system of postgraduate education]. Luhansk [in Ukrainian]. **17. Iarkovoi, O. M.** (2002). Pedahohichni zasady rozvytku upravlinskoï kultury derzhavnykh sluzhbovtsiv v umovakh pisliadyplomnoi osvity [Pedagogical principles of development of managerial culture of civil servants in the conditions of postgraduate education]. Kharkiv [in Ukrainian].

Бабакіна О. О., Литвин В. А. Формування управлінської культури майбутніх педагогів в освітньому середовищі закладу вищої освіти

У статті розкрито специфіку формування управлінської культури майбутніх педагогів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Здійснено термінологічний аналіз науково-педагогічної літератури та уточнено зміст понять «управління», «педагогічне управління», «культура», «управлінська культура», «управлінська діяльність» як складових професійно-педагогічної культури особистості майбутнього педагога. З'ясовано, що управління освітнім процесом передбачає усвідомлення педагогом своєї ролі як менеджера освітнього процесу, оволодіння управлінськими знаннями та вміннями, сучасними інноваційними технологіями тощо. Сучасний педагог має глибоко усвідомлювати місце та роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовленість, бути готовим до здійснення управлінської діяльності на засадах професіоналізму, отже в сучасного педагога має бути сформована управлінська культура.

Ключові слова: управління, педагогічне управління, культура, управлінська культура, управлінська діяльність.

Бабакина О. А., Литвин В. А. Формирование управленческой культуры будущих педагогов в образовательной среде учреждения высшего образования

В статье раскрыта специфика формирования управленческой культуры будущих педагогов в образовательной среде учреждения высшего образования. Осуществлен терминологический анализ научно-педагогической литературы и уточнено содержание понятий «управление», «педагогическое управление», «культура», «управленческая культура», «управленческая деятельность» как составляющих профессионально-педагогической культуры личности

будущего педагога. Установлено, что управление образовательным процессом предполагает осознание педагогом своей роли как менеджера образовательного процесса, овладение управленческими знаниями и умениями, современными инновационными технологиями и тому подобное. Современный педагог должен глубоко осознавать место и роль образовательных процессов в мировом культурном пространстве, сочетать глубокие фундаментальные теоретические знания и практическую подготовленность, быть готовым к осуществлению управленческой деятельности на основе профессионализма, так что у современного педагога должна быть сформирована управленческая культура.

Ключевые слова: управление, педагогическое управление, культура, управленческая культура, управленческая деятельность.

Babakina O., Lytvyn V. Formation of Managerial Culture of Future Teachers in the Educational Environment of Higher Education Institution

The article reveals the specifics of the formation of management culture of future teachers in the educational environment of higher education. The terminological analysis of the scientific and pedagogical literature is carried out and the content of the concepts "management", "pedagogical management", "culture", "managerial culture", "managerial activity" as components of professional and pedagogical culture of the future teacher's personality is specified. It is established that the management of the educational process involves the teacher's awareness of his role as a manager of the educational process, mastery of managerial knowledge and skills, modern innovative technologies and the like. A modern teacher must be deeply aware of the place and role of educational processes in the world cultural space, combine deep fundamental theoretical knowledge and practical training, be ready to implement management activities based on professionalism, so that a modern teacher must form a management culture.

Key words: management, pedagogical management, culture, managerial culture, managerial activity.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2021 р.

Прийнято до друку 24.09.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Починкова М. М.